

УДК 373.3.125.8:364-43

І. М. Веретенко

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

© Веретенко І. М., 2015

<http://orcid.org/0000-0003-2891-6291>

У статті розглянуті нормативно-правові документи, що регламентують роботу соціального педагога в загальноосвітньому навчальному закладі, визначені його посадові обов'язки, виокремлено основні види соціально-педагогічної роботи.

Ключові слова: соціальний педагог, загальноосвітній навчальний заклад, види роботи, напрями роботи, інклюзивна освіта, учні, батьки, вчителі.

Веретенко І. М. Нормативно-правовое обеспечение социально-педагогической работы в условиях общеобразовательного учебного учреждения. В статье рассмотрены нормативно-правовые документы, регламентирующие работу социального педагога в общеобразовательном учебном учреждении, определены его должностные обязанности, выделены основные виды социально-педагогической работы.

Ключевые слова: социальный педагог, общеобразовательное учебное учреждение, направления работы, инклюзивное образование, ученики, родители, учителя.

Veretenko I. M. The regulatory support of socio-pedagogical work in secondary school. The article describes the regulatory and legal documents governing the work of the social teacher in secondary school, determines his duties, identifies the main types and directions of social and pedagogical work. A social teacher in secondary schools must do the following: to support the process of the first graders adaptation to life in school, to prevent disadaptation of pupils during their transition from primary to secondary school, to work with talented children and children with creative abilities, to create the conditions for motivation to self-development and self-treating; individual and group works with teachers, parents, to search for understanding in communication; to orient pupils to healthy lifestyles, to prevent suicidal behavior in children and teenagers, to formation a positive psychological climate in the pupils society. The content and main objectives of a social teacher in implementing inclusive education can be defined as the following: diagnosis of children's personality characteristics and of the educational environment, working out an individual program in learning and development,

consultation of pupils and parents, teachers (social teacher should form a psychological readiness for interaction with a child with special educational needs), observation of socio-psychological climate in a pupils society and the child's status in the group, socio-pedagogical adaptation help for the child. A social teacher in a secondary school is the main link in the process of personal development and supportive socialization of children, pupils. It is established that the basic premise of any effective activity of a social teacher in the process of work in a secondary school is traditionally considered to be basic knowledge of the legislation regarding the protection of children's rights, as well as the ability to establish an inter-ministerial and intersectoral cooperation with the employees of correspondent services and departments.

Key words: *social teacher, secondary school, directions of work, pupils, parents, teachers.*

Постановка проблеми. Соціальна політика України спрямована на відродження соціально-економічних, психолого-педагогічних, політичних та інших видів умов, які могли б забезпечити гідне життя, розвиток дітей та учнівської молоді. Розвиток учнів, їх соціальне становлення стало можливим завдяки висококваліфікованій роботі соціального педагога в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Результати теоретичного аналізу. Закон України «Про освіту» (ст. 21) [2] наголошує, що в системі освіти діє державна психологічна служба, яка представляє сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології і соціальної педагогіки: практичні психологи, методисти, директори (завідувачі) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби, соціальні педагоги.

Зокрема, наказом МОН України «Положення про психологічну службу в системі освіти» [5] визначає посадові обов'язки соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу, який:

- вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку учнів, мікроколективу (класу чи групи), шкільного колективу в цілому, молодіжних та дитячих громадських організацій; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу соціального середовища та джерела негативного впливу на учнів;

- прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості учня чи групи; прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості;

- дає рекомендації учням, батькам або особам, які їх замінюють, вчителям, та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим і молодіжним громадським організаціям, учням, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;

- сприяє захисту прав учнів, представляє їхні інтереси у службі у справах дітей, у правоохоронних та судових органах;

- бере участь у формуванні навичок дотримання норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя, сприяє попередженню негативних явищ серед учнів;

- надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально незахищених категорій учнів; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.

Соціальний педагог, здійснюючи свої професійні обов'язки, вирішує актуальні завдання сучасної освітянської галузі – це розробка інноваційних форм і методів роботи щодо подолання негативних явищ в учнівському середовищі: профілактика алкоголізму, наркоманії, СНІДу, протиправної поведінки, проявів насильства над дітьми, агресивності, девіантної і делінквентної поведінки; захист здоров'я, створення умов для повноцінного і гармонійного розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу, пошук і робота з обдарованими дітьми, формування готовності до особистісного, професійного, політичного вибору, формування соціальної компетентності, підвищення адаптивних можливостей; рівня культури учнів, батьків, учителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Одночасно, у листі МОН України «Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів в 2001/02 навчальному році» [4] зазначено, що соціальні педагоги, які здійснюють професійні функції в умовах загальноосвітнього навчального

закладу, мають виконувати наступні завдання: здійснювати супровід процесу пристосування першокласників до шкільного життя, профілактику дезадаптації учнів під час переходу з початкової до середньої школи, виконувати роботу з учнями старшого шкільного віку, роботу з обдарованими дітьми та дітьми з творчими здібностями; створювати умови для формування мотивації до саморозвитку та самовиховання; індивідуальна і групова робота з педагогами, батьками, пошук розуміння у спілкуванні; брати участь у виховній роботі загальноосвітнього навчального закладу: допомога у налагодженні шкільної дисципліни, запобігання конфліктам в учнівських колективах, виявлення дітей «групи ризику» у початковій школі та у підлітків, координація дій учителя, батьків; профілактика правопорушень серед неповнолітніх, орієнтація учнів на здоровий спосіб життя, попередження суїцидальної поведінки дітей та підлітків, формування позитивного психологічного клімату в учнівському колективі; проводити роботу з оптимізації навчально-виховного процесу: виявлення дітей, які потребують спеціального корекційного навчання, допомога вчителям у визначенні індивідуального підходу до навчання і виховання учнів, пошук шляхів оптимізації навчально-виховного процесу; допомога адміністрації навчального закладу в попередженні та урегулюванні конфліктів; гуманізація та демократизація навчально-виховного процесу.

Перелічені види роботи соціального педагога можуть доповнюватися пріоритетними для кожного загальноосвітнього навчального закладу напрямками, а також специфічними завданнями, виходячи із конкретних запитів педагогічного колективу. Наприклад, робота з хворими дітьми, дітьми вимушених переселенців, трудових мігрантів, потерпілими внаслідок аварії на ЧАЕС, які зазнали насильства, схильними до суїцидальної поведінки тощо.

До пріоритетних напрямів роботи загальноосвітнього навчального закладу України відноситься соціально-педагогічний супровід інклюзивної освіти. Термін «інклюзивна освіта» використовується в різних нормативно-правових документах, більшість дослідників схиляється до думки, що інклюзивна освіта – це забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітньому навчальному закладі на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [1].

Шляхи реалізації державної політики щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільство визначені в наказі МОН України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» [7]. В частині навчально-методичного забезпечення освітнього процесу передбачають реалізацію корекційно-розвиткової складової особистісно-орієнтованого навчального плану в умовах інклюзивного навчання.

До законодавчої бази впровадження інклюзивної освіти відноситься натушна низка документів: «План дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки» (наказ МОН України від 11.09.2009 р. за № 855), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року» (№ 1482-р від 3 грудня 2009 р.), «Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми проблемами у загальноосвітніх начальних закладах» (наказ МОН України № 1224 від 09.12.2010 р.). Відповідно до «Концепції розвитку інклюзивного навчання» було розроблено «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затверджений постановою Кабінету Міністрів України за № 872 від 15 серпня 2011 р.. Міністерством розроблено методичні рекомендації щодо його реалізації. Цей документ визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у ЗНЗ з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, на їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство з залученням батьків до участі у навчально-виховному процесі.

Основна задача соціального педагога у процесі роботи з дітьми з особливими освітніми потребами полягає у прилаштуванні освітнього середовища до потреб дитини. Зміст та основні завдання соціального педагога у питаннях впровадження інклюзивної освіти можна визначити так: діагностика особистісних особливостей дитини та освітнього середовища відповідно до потреб і можливостей дитини, організація відповідних змін, визначення можливостей дитини, розробка індивідуальної програми з навчання та розвитку, проведення консультацій з учнями і батьками, педагогами з метою формування психологічної готовності до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами, спостереження за соціально-психологічним кліматом в

учнівському колективі та статусом дитини в групі, соціально-педагогічна допомога дитині в адаптації.

Враховуючи потреби сучасного суспільства, стрімкі перетворення в галузі соціально-педагогічної роботи, з метою удосконалення роботи соціальних педагогів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти Міністерство освіти і науки України видало Лист «Щодо планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України» [3], в якому рекомендує соціальним педагогам навчальних закладів вести таку документацію: а) журнал реєстрації звернень учнів, батьків, вчителів; б) соціальний паспорт навчального закладу, класу; в) журнали проведення корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи; г) акти обстеження матеріально-побутових умов проживання дітей; д) протоколи індивідуальних консультацій; е) соціально-демографічний паспорт учня (дитини) та його (її) сім'ї. є) журнал щоденного обліку роботи; ж) тижневий графік роботи.

Соціальні педагоги загальноосвітнього навчального закладу для забезпечення відповідного рівня фахової відповідальності та високої якості надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів мають керуватися положеннями «Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України» [6].

Відповідно до «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» [9], та «Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України» [8] для реалізації діагностичної роботи, працівники психологічної служби (в контексті нашого дослідження – соціальні педагоги загальноосвітнього навчального закладу) мають використовувати ті діагностичні методики та корекційно-розвивальні програми, які пройшли експертизу в регіональному центрі практичної психології та соціальної роботи. Можна використовувати у роботі методики, що були надруковані у виданнях Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Висновки. Соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу виступає головною ланкою в процесі розвитку особистості та сприятливої соціалізації дітей, учнівської молоді. Встановлено, що основною передумовою

ефективної діяльності соціального педагога у процесі роботи в загальноосвітньому навчальному закладі, традиційно вважається знання основ законодавства в частині захисту прав дітей, а також уміння налагодити міжвідомчу і міжсекторальну взаємодію з працівниками відповідних служб і підрозділів.

Література

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
2. Закон України «Про освіту» (№ 1060-ХІІ від 23.05.1991 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Лист МОН України «Щодо планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України». (№ 1/9-352 від 27.08.2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart40/inx40381.htm>
4. Лист МОН України «Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів в 2001/02 навчальному році » (№ 1/9-272 від 02.08.2001 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart26/inx26828.htm>
5. Наказ МОН України «Положення про психологічну службу в системі освіти» (№ 127 від 03.05.99 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0687-09>
6. Наказ МОН «Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України» (№ 1965 від 09.09.2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/fpart39/idx39460.htm>
7. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (№ 912 від 01 жовтня 2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>
8. Наказ МОН «Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України» (N 330 від 20.05.2001 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart30/inx30258.htm>

9. Наказ МОН «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (№ 522 від 07.11.2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_2d/pg_isgcon.htm